

KULTTUURI

Brooklyniläinen teinityttö Ginger on yksi All This Panic -dokumentin päähenkilöistä.

R Paljon
onnea **&** **A**

Rakkautta & Anarkiaa -festivaali on kasvattanut suomalaisia elokuvasukupolia 30 vuotta.

Ava kertoo 13-vuotaan ranskalaistytön kesänvietosta.

KULTTUURI
TIEDE
MIELIPIDE
TÄNÄÄN

Tiede: Lentoa moneen lähtöön. ► B 8

Mielipide: Lobbaamisen peittely ei ole nykypäivää. ► B 13

KULTTUURI

Kulttuuritoimitus
Esimies: Katarina Baer
hs.kulttuuri@hs.fi +358 9 122 2593

Rakkautta & anarkiaa: Kaupunkikulttuurin lippulaiva sai värikkään historiikin

Jutta Sarhimaa HS

PALJON onnea, R&A!

Maaliskuussa 1988 ensi kertaa järjestetty Rakkautta ja anarkiaa on paisunut kolmessa vuosikymmenessä kuriositeetista ammattilaisten johtamaksi kaupunkikulttuuri-ilmiöksi, jota ilman suomalaiset tuntisivat elokuvaa paljon huonommin.

Merkkipäivän kunniaksi julkaistu juhlakirja *30 vuotta rakkautta ja anarkiaa* on herkkupala sekä elokuvan että Helsingin ystäville.

Kalle Kinnusen ja Lauri Lehtisen huolella toimittama teos antaa äänen niille, joille se kuuluu: festivaalin tekijöille ja kävijöille, jotka kertovat hätkähdyttävimmät ja merkityksellisimmät tarinansa vuosien varrelta.

ENSIMMÄINEN Rakkautta ja anarkiaa oli kulttuuriyhdistys Imageen kuuluneiden Iiro Auterisen ja Raoul Grünsteinin koeläily. Ohjelmistoon valittiin asioita marginaalista eli "homo- ja naisia".

Kun silloisen elokuvateatteri Illusionin näytökset tulivatkin täyteen, elokuvaviikko haluttiin järjestää uudestaan ja tekijöitä haettiin innokkaiden elokuvakerhoaktiivien puolelta.

Se johdatti yhteen Mika Silta-

SAMI PENNANEN

The Rocky Horror Picture Show'n innostunutta yleisöä.

TAPIO VANHATALO

mittaja Marko Junkkari muistelee elokuvanäytöstä näin:

"Sali oli täynnä uusrikkaita liikemiehiä, jotka vastasivat puheluihin kesken leffan, puhuivat kovalla äänellä eivätkä ilmeisesti tienneet yhtään, mitä olivat tulleet katsomaan. Kun tuli ruumiiden panemista, aika monet lähtivät."

R&A-FESTIVAALEILLA on vierailut lukemattomia elokuvan-

aikana kahdesti kuilun partaalla. Lopettamista pohdittiin ensi kertaa 1990-luvun lopulla, kun festivaalia oli pyöritytty yhdeksän vuotta, muistelee Matti Paunio. Puhdas innostus, hohdokkaat vieraat ja ilmaisen viinan bileet kantoivat tiettyyn pisteeseen.

"Työmaasta oli tullut iso, eikä kukaan saanut palkkaa."

Festivaali kasvatti koko ajan kävijämääräänsä, mutta se eli silti kädestä suuhun. Festivaali-teatteriksi hankittu Bio Rex lähinnä söi rahaa. Vuonna 2004 R&A:ta haettiin konkurssiin verorästien takia. Kaikki olisi voinut päättyä nopeasti.

Kirja nostaa festivaalin pelastajaksi Johanna Norrbackan, joka toteutti festariorganisaatiossa tiukan säästökuurin Pekka Lanervan tuella. Sen johdosta 2000-luvulla ei ole nähty *Moulin Rouge!* -ohjaaja Baz Luhrmannin kaltaisia Hollywood-tähtiä, jotka ovat tottuneet Kämp-tason ylläpitoon, mutta festivaali pelasti.

Se vei viisi vuotta.

Festivaalin harteilla on ollut suomalaisten elokuvasukupolven kasvatus.

Kirjassa elokuvantekijät Jukka-Pekka Valkeapäästä Hanna-leena Hauruun muistelevat, miten olennaista oman uran kannalta oli altistua maailman elokuville nuorena R&A-kävijänä.

Vaikutuspiiri laajeni koko Suomeen, kun R&A sai oman ohjel-

kernoaktivien puolelta.

Se johdatti yhteen Mika Siltalan, Pekka Lanervan, Matti Paunio ja Eija Niskanen. Nämä neljä muskettisoturia ovat R&A:n todellisia luojia. Heidän elokuvamakunsa ja kielitaitonsa sanelivat, mitä elokuvia festari-ohjelmistoon saatiin.

Siltala muistelee aikaa näin:

"Kaikki tuntuivat olevan aivan riemuissaan, kun olimme löytäneet maailman festareilta jotain hassua ja toimme sen tänne. Se tuntui niin yksinkertaiselta, ja aarteita oli paljon. Miksei kukaan ollut aiemmin tehnyt tätä?"

FESTIVAALIN vetäjät ymmärsivät, että oli luotava oma hankinta- ja jakeluketju, jotta haluttu ohjelmisto varmasti saataisiin.

Tämä johti Museokadulla toimineen Cinema-elokuvateatterin ostoon sen pitkäaikaiselta omistajalta Märten Kihlmanilta. Cineman kautta pyöritettiin myös elokuvia maahantuovaa Cinema Mondo-yhtiötä.

R&A-festivaali sai esitykseen myös Finnkinon levittämiä elokuvia, koska se oli kummankin etu. Tästä kertoo hyvin tapaus *White Men Can't Jump* (1992).

Finnkinolla oli vaikeuksia keksiä Ron Sheltonin koripallo-elokuvalle suomenkielistä nimeä. Yhtiön silloinen tuotepääl-

Mika Siltala (vas.), Eija Niskanen, Matti Paunio ja Pekka Lanerva.

Elokuvalippuja jonotettiin vuonna 2002.

likkö Kaija Suni muistelee kirjassaan, että elokuva annettiin festivaalille sillä ehdolla, että he keksivät hyvän nimen:

"Meni kaksi viikkoa. Siltala sanoi, että nyt olisi tällainen *Mustat donkkaa tykimmin*. Sain sanoa, että aivan hemmetin hyvä. Se tuli levitykseen sillä nimellä."

KIRJAN kulttuurihistoriallisesti kutkuttavin osio on *Nekromantik*-elokuvan kuuluisa tapaus. R&A-festivaalilla oli kulttuuritahtumana poikkeuslupa näyttää elokuvia ilman ennakkotarkastusta. Se tarkoitti vapautusta sensuurista, joka muuten koski kaikkia elokuvia Suomessa.

Ääni muuttui kellossa kun vieranomainen kuuli, että festi-

vaali aikoi näyttää syksyllä 1993 kaksi saksalaista nekrofiliaa kertovaa elokuvaa, jotka olivat kotimaassaan keskellä piraattioikeudenkäyntiä. Esityskiellosta kuultuaan tekijät päättivät siirtää näytöksen pikavauhdilla Tallinnaan.

Laivareissulle lähtivät festivaalivieraat, kuten *Nekromantikien* tekijät Franz Rodenkirchen ja Jörg Buttgerit, Ranskan elokuvan kauhukakara Gaspar Noé sekä hongkong-toiminnan mestari John Woo.

Perillä vastassa oli mielenosoitus, joka protestoi Suomessa kielletyn materiaalin tuomista Viroon. Silloinen koneenkäyttäjä, nykyinen Helsingin Sanomien politiikan ja talouden toi-

R&A-FESTIVAALEILLA on vierailut lukemattomia elokuvantekijöitä, joiden viihtyvyys on ollut festivaalin työntekijöiden ylpeydenaihe.

Suomibrändiä on kirkastettu esimerkiksi saunottamalla näyttelijä Tilda Swintonia Harjutorin saunassa.

Kaikki eivät ole viihtyneet yrityksistä huolimatta. Brittiläinen kirjailija-ohjaaja Hanif Kureishi vieraili festareilla vuonna 1992. Jaana Siltala muistelee vierailua näin:

"Kureishi tajusi tullessaan takapajulaan, jossa ei vedetä pilvää joka paikassa, ja oli tajuttoman pahalla päällä. En ole ikinä nähnyt niin pahantuulista vierasta."

Monet muutkin tekijävieraat olivat huumeiden perään tai muuten vain vaikeita. *Slummien miljonääristä* sittemmin Oscarin voittanut ohjaaja Danny Boyle osallistui festareille syyskuussa 1995 esikoiselokuvansa *Shallow Graven* kanssa. Vanhan ylioppilastalon päättäjäisbileissä hän flirttaili festarityöntekijä Kaija Sunille ja kiusasi ekstaasia:

"Kaija, where can I get some E? It's so wonderful to have sex on E."

Joskus vieraat eivät osoittautuneet huolenpidon arvoisiksi. Elokuvaohjaaja Elina Talvensaari kertoo kohtaamisestaan vuonna 2008 vierailleen meksikolaisohjaaja Carlos Regadasin kanssa näin:

"Kun olimme kahdestaan, Regadas alkoi kertoa väkivaltaisista seksuaalifantasioistaan. Niihin liittyi joka paikkaan roiskuvaa kuukautisverta: olisimme jossain takan edessä lattialla ja veri lentäisi. Se oli tosi kiusallista."

R&A on käynyt historiansa

naita on altistua maailman elokuville nuorena R&A-kävijänä.

Vaikutuspiiri laajeni koko Suomeen, kun R&A sai oman ohjelmapaikan Neloselle. Se oli ohjelmapäällikkö Jorma Sairasen idea. Näin erityisesti maakuntien nuoremmat elokuvafanit saivat mahdollisuuden nähdä samoja nimikkeitä kuin festarikävijät.

R&A:N YDIN ovat yhteisölliset elämykset, joita kirjassa muistellaan kiitettävästi. Lippujen maaninen jonotus, järjestöman tiukat katseluaiakataulut ja näytöksen jälkeinen rupattelu Bio Rexin takaovilla kuuluivat kokemukseen.

Ja sitten ovat erikoisnäytökset. Eriyismaininnan ansaitsevat Cinemassa järjestetyt näytökset oman käytöskoodinsa sisältävästä kulttielokuvasta *The Rocky Horror Picture Show* (1975), jotka piti lopettaa vuonna 1995, kun sotku ylitti järjestäjien sietokyvyn. Kuvataiteilija Sami Pennanen muistelee kirjassa näin:

"Kaikkien asioiden heittelemisen eskaloitui, eikä porukka juuri jäänyt siivoamaan sotkua. Vettä tuotiin ensin pakasterasioissa, sitten 10 litran ämpäreissä."

2000-luvun elämyksiin kuuluu islantilaisyhtye Sigur Rósin livekeikka *Heima*-dokkarin edellä elokuvateatteri Bio Rexissä vuonna 2007. Festarityöntekijät jännittivät, toimiiko tekniikka hetkellä.

Kun kaikki sujui lopulta hyvin, järjestäjäporukka itki yleisössä helpotuksesta samalla kun muu yleisö nautti.

► Kalle Kinnunen ja Lauri Lehtinen: 30 vuotta rakkautta ja anarkiaa (2017). Like, 393 s.

Tilda Swintonia saunotettiin Harjutorin saunassa.

Nämä elokuvat näet vain R&A:ssa

RAKKAUTTA ja anarkiaa -festivaalin avainsarjassa nähdään taas useita odotettuja, kohuttuja ja kehuttuja elokuvatapauksia. Sellaisia kuin **Ruben Östlundin** uutuus *The Square*, **Luca Guadagninon** Oscar-ehdokkaaksikin povattu ihmissuhde-draama *Call Me by Your Name*, *The Lobsterin* outolintuohjaaja **Yorgos Lanthimoksen** *The Killing of a Sacred Deer* ja kiinalaistaiteilija **Ai Weiwein** pakolaisdokumentti *Human Flow*.

Kaikki nämä – ja moni muukin festivaalilla nähtävä uutuus – tulevat kuitenkin normaaliin elokuvateatterilevitykseen myöhemmin, joten R&A-näytökset eivät jää ainoaksi mahdollisuuksiksi kokea ne valkokankaalla.

Tähän listaan on valittu ohjelmistosta elokuvia, jotka eivät näillä näkymin elokuvateatterilevitykseen Suomeen tule.

1 *The Venerable W.* Ranska, Sveitsi 2017. Ohjaus: **Barbet Schroeder**.

Veteraaniohjaaja Barbet Schroederin "pahuuden trilogia"-dokumenttisarjan päätösoosan keskiössä on burmalainen **Ashin Wirathu**, elokuvan nimen "kunnianarvoisa W."

Rauhanomaiseksi hengelliseksi johtajaksi itseään väittävä buddhalaismunkki Wirathu lietsoo vuodesta toiseen vihaa maansa Rohingya-muslimivähemmistöä vastaan.

Kylmäävä dokumentti näyttää, kuinka vihapuhe leviää ja johtaa vakaviin seurauksiin missä maailmankolkassa hyvänsä.

2 *November.* Viro, Alankomaat, Puola 2017. Ohjaus: **Rainer Sarnet**. Virolaiseen bestselleriin pe-

rustuva *November* loksauttaa leuan maahan heti ensimmäisellä kohtauksellaan. 1800-luvun pieneen virolaiskylään sijoittuva elokuva on visuaalisesti upea ja vangitseva mustavalkosatu, jossa pakanahenki velloo kuin viime vuosien samanhenkisissä indiehiteissä *The Witchissä* ja *A Field in Englandissa* – **Tarkovskia**kaan unohtamatta.

3 *Ava.* Ranska 2017. Ohjaus: **Léa Mysius**.

13-vuotiaan **Avan (Noée Abita)** kesänvietto aurinkoisessa lomakaupungissa ja sen uimarannoilla saa ikävän käänteen, kun hän kuulee lääkäriltä sokeutuvansa pian. Ava tapaa pikimustan koiran kanssa liikkuvan rantapummi Juanin ja kasvutarina saa yhä karumpia sävyjä. Nuoren Mysiuksen debyytti tihkuu vahvaa symboliikkaa ja luo pienoismaailman, joka ei vähällä häviä mielestä.

4 *Fantastic Planet.* Ranska, Tšekkoslovakia 1973. Ohjaus: **René Laloux**.

Uutuuksien ulkopuolelta kannattaa ehdottomasti katsastaa tämä kulttiteos, mikäli animaatioelokuvat vähänkään kiinnostavat. Aikuisten sci-fi-fantasiasatu sijoittuu kauas tulevaisuuteen, jossa siniset jättiläishumoidit ovat orjuuttaneet ihmiset leikkikaluihin. Psykedeelisen piirroslajin lisäksi myös tarina kiehtoo ja herättää ajatuksia.

5 *All This Panic.* USA, 2016. Ohjaus: **Jenny Gage**.

Tajuttoman tuoreelta tuntuva dokumentti newyorkilaisista teinityöistä tavoittaa kauniita ja tosia hetkiä ihmisenä olemisen vaikeudesta. Intiimeissä tuokiokuissa **Lena**, **Ginger**, **Sage** ja muut viettävät viimeisiä kesälomapäiviä, palaavat kouluun, miettivät seksuaalisuuttaan, bilettävät ja tekevät pesäeroa vanhempiinsa. Elämä odot-

taa aidan toisella puolella, mutta onneksi ihan vielä ei ole pakko kasyä aikuiseksi.

6 *Craigslist Allstars.* Alankomaat, Suomi 2016. Ohjaus: **Samira Elagoz**.

Suomalais-egyptiläisen **Samira Elagozin** päätä ei palella: nuori nainen tapaa netti-ilmoituksen kautta vastanneita miehiä eri maissa ja taltioi kohtaamiset. Ilmoitukseen vastaa tietysti häiritseviä hyypiöitä ja aikuisviihteen tekijöitä, mutta myös taikuri ja erosta toipuva putkimies. Gonzodokumentteja mukailevasti Elagoz heittäytyy hurjiinkin tilanteisiin ja saa katsojan jännittämään puolestaan.

7 *Ismael's Ghosts.* Ranska, 2017. Ohjaus: **Arnaud Desplechin**.

Mitä tehdä jos kuolleet si luulemasi puoliso tekeekin paluun yli 20 vuoden jälkeen? Elokuvaohjaaja **Ismael** kamppailee tilanteen kanssa ranskalaisdraamassa, jonka todellisuustasot sekoittuvat jatkuvasti elokuvan sisällä ohjattuun elokuvaan. Katsojaa haastava spektakkelina nautinnollinen, koska siinä näyttelevät Ranskan osaavimmat tähdet: **Mathie Amalric**, **Marion Cotillard** ja **Charlotte Gainsbourg**.

8 *Golden Exits.* USA, 2017. Ohjaus: **Alex Ross Perry**.

Tuntuvatko **Woody Allenin** tai **Lena Dunhamin** keksimät hahmot itseriittoisilta omaan napaansa tuijottelijoilta? Se on pientä verrattuna tähän indie-draamaan brooklyniläisistä hipstereistä ja heidän keksimällä keksityistä ongelmistaan. **Emily Browningin** esittämä aussikaunotar sekoittaa useampien keski-ikä kolkuttavien miesten päät. Herkullisin rooli on **Mary-Louise Parkerin** ikisinkku.

Jutta Sarhimaa
Juho Typpö

PARI vuotta sitten valokuvaaja **Sakari Piippo** sai idean. Hän kuvaisi suomalaisen politiikan arkea sen ruohonjuuritasolta aina huipulle asti.

Näin hän tekikin. Tuloksen on kuvia viissyn ja banaanin voimalla läpiviedyistä kunnarvaltuuston kokouksista ja tilaisuudesta toiseen naama irvestä kiitävistä ministereistä.

Ensimmäisiä kuvia ottaessaan kuvaaja altistui äärimmäiselle tylsyydelle ja jälkimmäisiä ottaessaan rikossyytteille.

Ja sitten on kuvia suomalaisen demokratian tärkeimmistä rituaalista: äänestämisestä.

"Minua alkoi kiinnostaa juuri se äänestämisen arkisuus", **Piippo**, 35, sanoo. "Siinähan on läsnä hienolla tavalla toisaalta tavallisuus ja toisaalta sen rituaalin pyhä luonne."

Äänestyskopissa kansalaiset ovat aidosti samanarvoisia, se näkyy äänestäjissä. Toimittu on myös hyvin henkilökohtainen, ja vaalitoimitsijaa lähestytään kuin pappia.

PIENTEN paikkakuntien ihmiset suhtautuivat kuvaajaan positiivisesti, mutta ministereiden kanssa tuli ongelmia.

Piippo kuvasi eturivin poliitikkoja ollessaan työsuhteessa valtioneuvoston kansliaan valokuvaajana. Tavanomaisten kameran ohessa hän tallensi yksityiskohtia, asentoja ja ilmeitä huippupoliitikkoja työssään.

"Halusin katsoa ministeriä ihmisenä olentona. Osoittaa että hän voi päättää sotemiljojensa ja samaan aikaan keuhkännauha on umpisolmussa."

Lyhyesti

Gilberto Gil tulee e

BRASILIALAISEN musiikin legendoihin kuuluva muusikko **Gilberto Gil** tulee keikalle ensimmäistä kertaa Helsinkiin. Konsertti pidetään 2. marraskuuta Finlandia-talossa.

Karismaattinen laulaja-lauluntekijä ja kitaristi saapuu Helsinkiin yhdessä suuren kokoonpanon kanssa, johon kuuluu lyömäsoitinvetoinen yhtye, n

Projektin ensi-ilta on helvetsissä afrikkalaisia rytmitekoja Afro oli tilannut sovitusta projektia varten luotu suuri k

Bahiassa kuultuja kappaleita sertin Euroopan-kiertueella. toossa, Baselissa, Reggio di C

4: *Fantastic Planet*, Ranska/Tšekkoslovakia, 1973.

7: *Ismael's Ghosts*, Ranska, 2017.